

Podsumowanie wyników ankiety dotyczącej realizacji programów „Owoce i warzywa w szkole” oraz „Mleko w szkole”

W dniu 15.03.2017 r. Biuro Wspierania Konsumpcji ARR przekazało **12 629 szkołom podstawowym** ankietę dotyczącą realizacji programów „Owoce i warzywa w szkole” oraz „Mleko w szkole”. Do udziału w ankiecie zaproszono zarówno szkoły, które dotychczas uczestniczyły w programach szkolnych realizowanych przez ARR, jak i szkoły, które w tych programach nie brały udziału. Ankieta miała charakter anonimowy i przeprowadzana była w dniach **15 - 31.03.2017 r.**

I. Uczestnicy ankiety

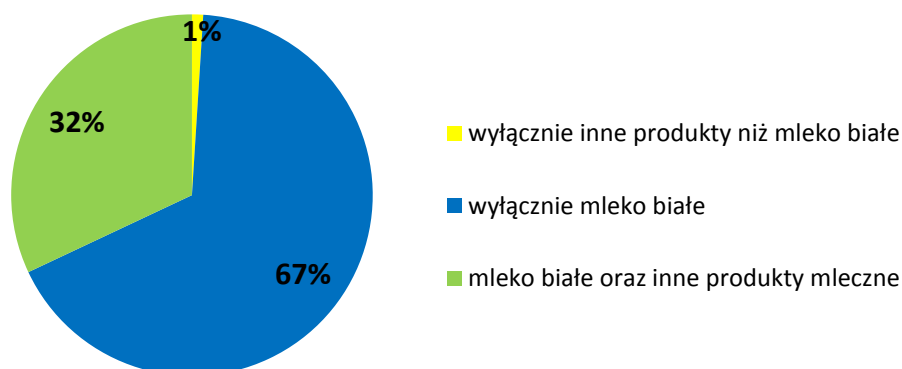
Ankiety wypełniło **8 372 szkół podstawowych** (tj. ok. **66,3% adresatów**) spośród których:

- ok. 96% szkół, to szkoły uczestniczące w ww. programach, ok. 4% to szkoły nieuczestniczące,
- 63% to szkoły miejskie, 37% to szkoły wiejskie,
- większość szkół to szkoły duże, powyżej 100 dzieci: 64% (szkoły o liczbie dzieci 50-100: 26% ankiet, szkoły o liczbie dzieci poniżej 50 dzieci: 10% ankiet),
- największą zwrotność ankiet odnotowano w województwach: podlaskim (ok. 81%), lubuskim (ok. 81%), pomorskim (ok. 79%) oraz kujawsko-pomorskim (ok. 76%).

II. Najważniejsze wyniki

PRODUKTY

- Szkoły uczestniczące w programie „Mleko w szkole” otrzymują:

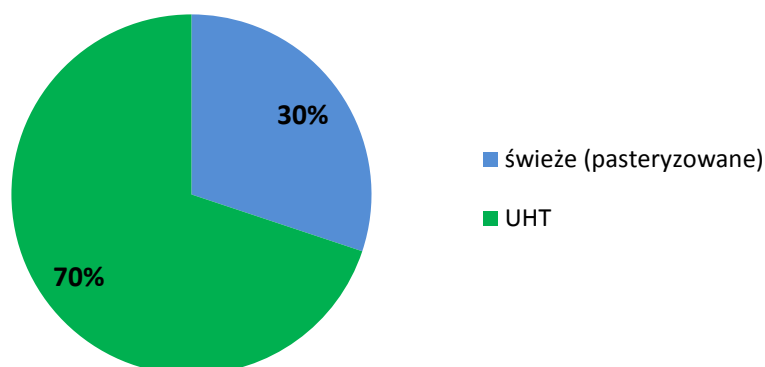

W ramach programu „Mleko w szkole”:

- **do 99% szkół dostarczane jest mleko białe**, z czego do ok. **32% szkół dodatkowo dostarczane są również inne produkty mleczne**: mleko smakowe 24%, jogurt smakowy 7%, jogurt naturalny ok. 0,6% oraz inne produkty mleczne (tj. sery żółte/topione, twarogi) ok. 0,4%,
- jedynie **1% stanowią szkoły, do których mleko białe nie jest dostarczane w ogóle**. Wśród 1% szkół, do których mleko białe nie jest dostarczane, dzieciom udostępniane są najczęściej: mleko smakowe (76%), jogurt smakowy (21%), jogurt naturalny (2%) i inne produkty mleczne np. sery żółte (ok. 1%).

Z danych Biura Wspierania Konsumpcji opartych na wnioskach o dopłatę uwzględniających ilości poszczególnych dostarczonych produktów wynika, że struktura udostępnianych produktów jest następująca: ok. 89% dostaw to mleko białe, ok. 10% to mleko smakowe oraz jogurty i sery to ok.1%.

- **Rodzaje dostarczanego mleka: pasteryzowane lub UHT**

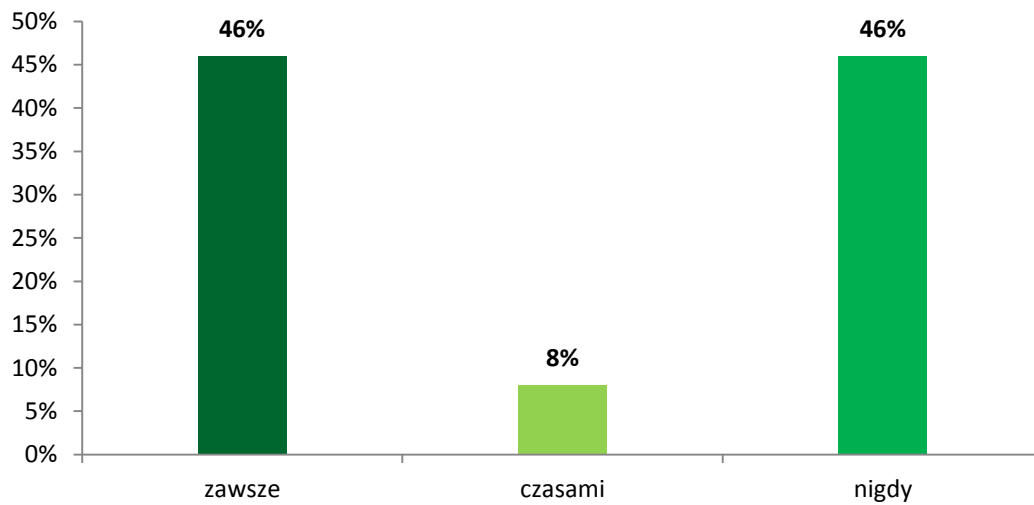

Powyższa struktura produktów oparta jest wyłącznie na deklaracjach poszczególnych szkół, co do rodzaju dostarczanego mleka, nie uwzględnia natomiast ilości dostarczonych produktów. W związku z powyższym rzeczywista struktura rodzajów mleka dostarczanych do szkół, uwzględniająca ich wolumen, może być inna.

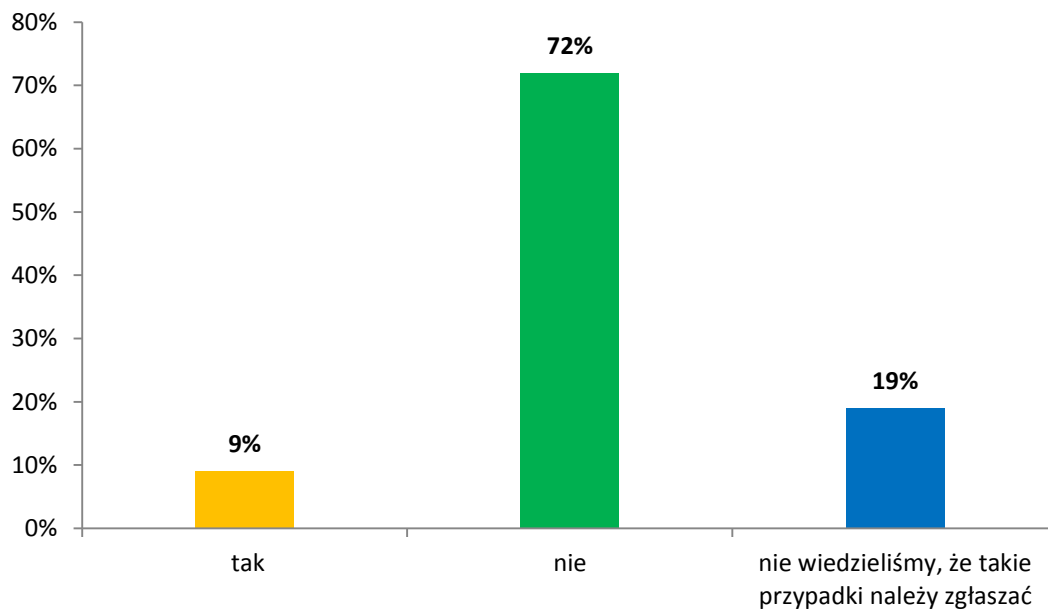
- **Jakość produktów w ramach programu „Owoce i warzywa w szkole”**

Zdecydowana większość, tj. 99% szkół deklaruje, że każdorazowo sprawdza jakość dostarczanych produktów. 74% szkół uczestniczących w programie nie miała problemów z jakością dostarczanych owoców i warzyw, 23% jedynie sporadycznie, zaś 3% deklaruje, że występują problemy z jakością dostarczanych produktów.

- **Czy dostawca wymieniał produkty o wątpliwej jakości?**

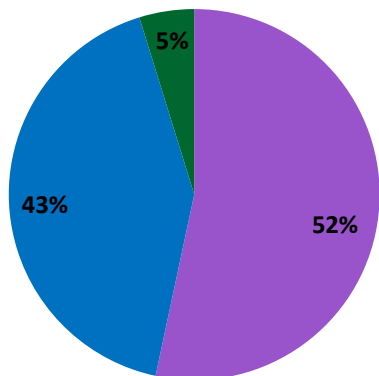
- **Czy przypadki złej jakości porcji owocowo-warzywnych były zgłaszane przez szkołę do Oddziału Terenowego ARR?**

CZĘSTOTLIWOŚĆ DOSTAW

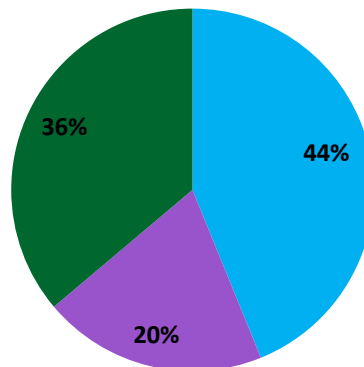
- Częstość dostarczania produktów do szkoły przez dostawcę

Owoce i warzywa w szkole

- każdorazowo przed udostępnieniem dzieciom porcji owocowo-warzywnych
- średnio raz w tygodniu
- rzadziej niż raz w tygodniu

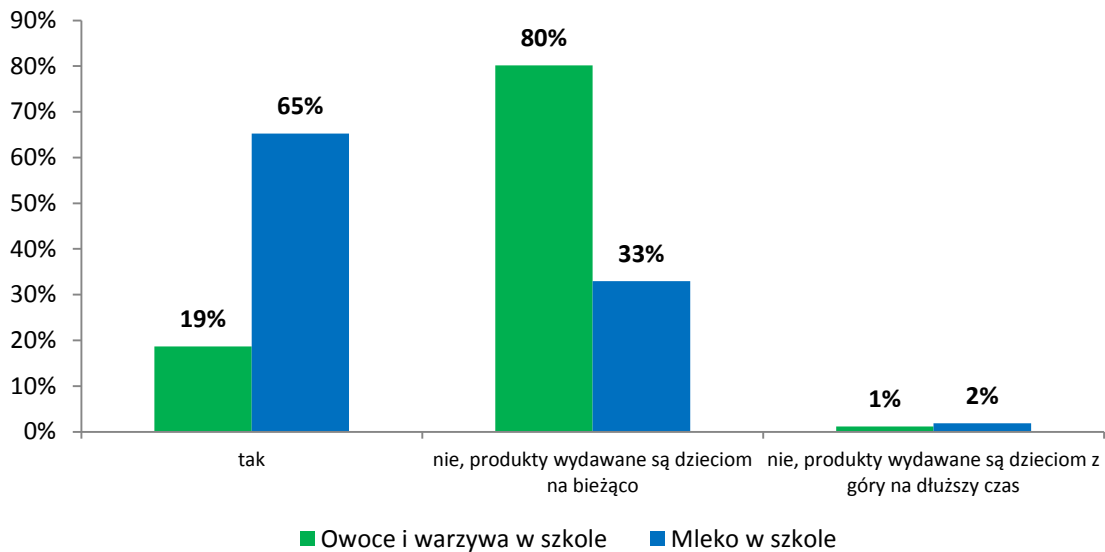
Mleko w szkole

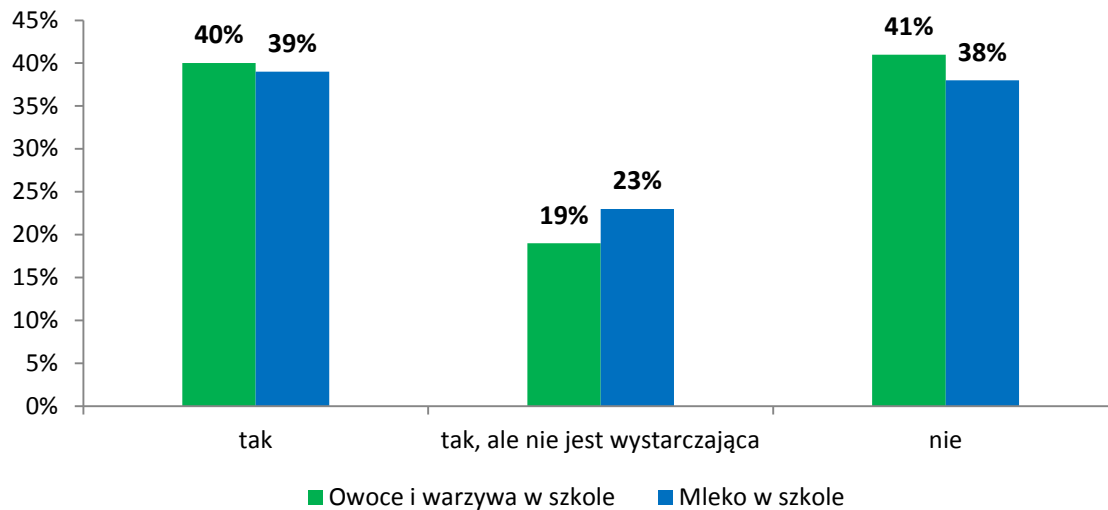
- 1 raz w tygodniu lub częściej
- kilka razy w miesiącu
- 1 raz w miesiącu lub rzadziej

PRZECHOWYWANIE PRODUKTÓW

- Czy szkoła przechowuje dostarczone produkty?

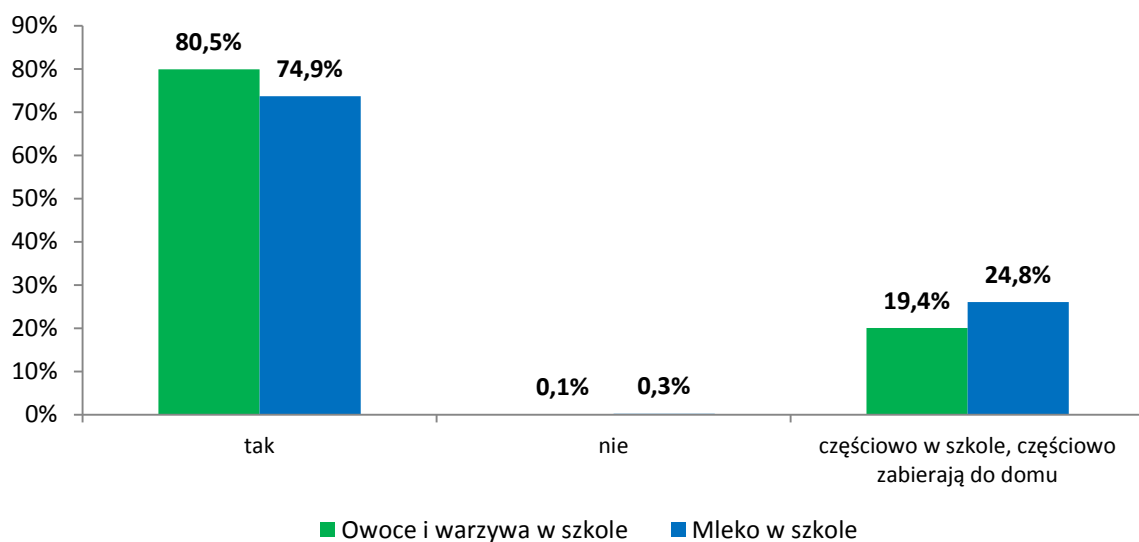

- Czy szkoła posiada lodówkę/chłodnię, która jest w stanie pomieścić dostarczone porcje owocowo-warzywne/produkty mleczne?

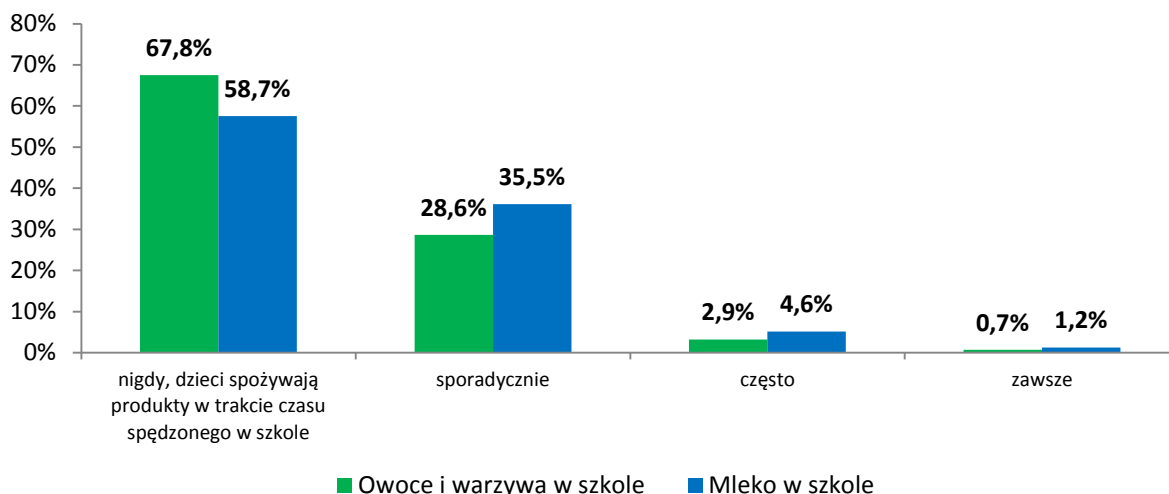

UDOSTĘPNIANIE DZIECIOM

- Czy dzieci spożywają owoce i warzywa/produkty mleczne na terenie szkoły podstawowej?

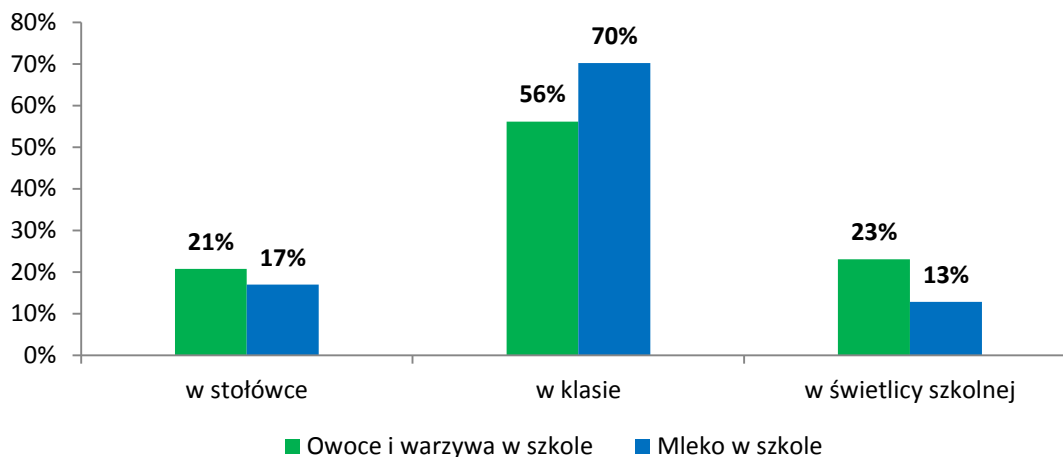

- **Czy porcje owocowo-warzywne/mleczne wydawane są dzieciom do domu?**

W ramach programu „Mleko w szkole” produkty mleczne przekazywane są dzieciom w 86% szkół 3 razy w tygodniu, raz w tygodniu w 11% szkół, a w ok. 3% szkół raz w miesiącu. W ramach programów szkolnych dostarczane produkty najczęściej udostępniane są dzieciom przez: nauczyciela, woźnego, pracownika kuchni lub intendcentkę oraz uczniów/dyżurnych.

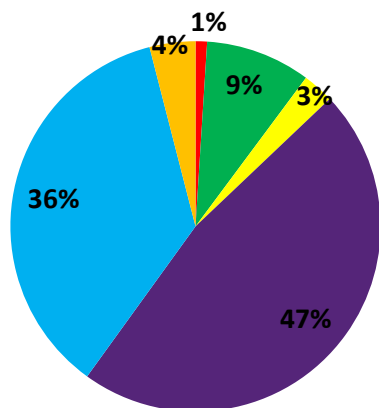
- **Dzieci spożywają produkty w szkole:**

PREFERENCJE DZIECI

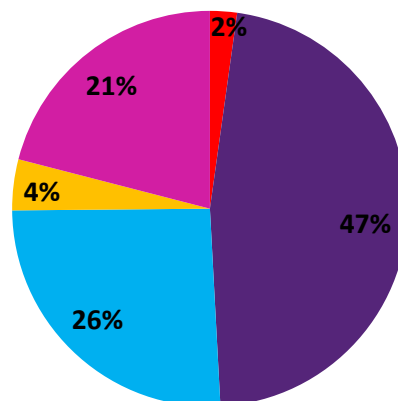
Wśród szkół uczestniczących w programie „Owoce i warzywa w szkole” oraz „Mleko w szkole” **97% dzieci chętnie spożywa porcje owoce-warzywa oraz produkty mleczne.** Spośród 3% szkół, które zadeklarowały, że dzieci niechętnie spożywają porcje owocowo-warzywne/mleczne wśród najczęściej wymienianych powodów były:

Owoce i warzywa w szkole

- porcje są za duże
- produkty nie wyglądają apetycznie/są nieświeże
- produkty są niesmaczne
- nie lubią wybranych owoców/warzyw
- zbyt małe urozmaicenie produktów

Mleko w szkole

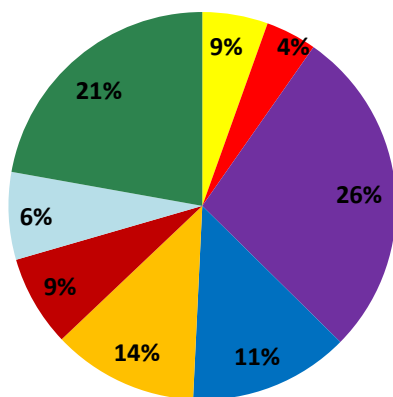

- porcje są za duże
- dzieci deklarują, że nie lubią mleka
- zbyt małe urozmaicenie produktów
- zbyt krótkie przerwy
- inne powody

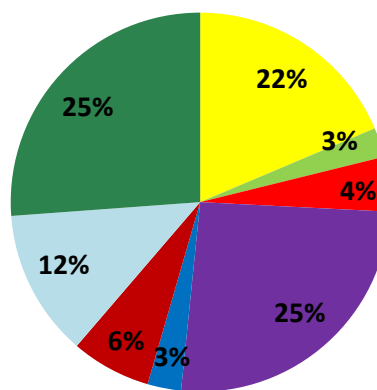
SZKOŁY NIEUCZESTNICZĄCE W PROGRAMACH SZKOLNYCH

- Powody nieuczestniczenia w programach przez szkoły:

Owoce i warzywa w szkole

Mleko w szkole

- brak zainteresowania ze strony rodziców i uczniów szkół podstawowych
- brak zgody dyrektora placówki oświatowej
- konieczność zatrudnienia dodatkowej osoby zajmującej się programem
- szkoła nie posiada zaplecza do przechowywania porcji owocowo-warzywnych/mleka/produktów mlecznych
- problemy ze znalezieniem dostawcy
- dzieci dostają owoce i warzywa w ramach porcji obiadowych i to pokrywa ich potrzeby w tym zakresie(dot. programu Owoce i warzywa w szkole)
- dzieci pochodzą z rodzin prowadzących własne gospodarstwa rolne i mają zapewniony stały dostęp do owoców i warzyw/produktów mlecznych
- obawy szkoły związane z nadmierną ilością opakowań, pozostałości po produktach
- inne powody

III. Analiza wyników oraz wnioski

1. Preferencje dzieci

- Ankiety potwierdziły, **iż zarówno owoce i warzywa, jak i mleko są chętnie spożywane przez dzieci.** Takiej odpowiedzi udzieliło ok. **97%** szkół uczestniczących w obydwu programach. W pozostałych przypadkach, zarówno w przypadku mleka, jak i owoców i warzyw, jako powody niechętnego spożywania udostępnianych produktów wymieniano głównie: dzieci deklarują, że nie lubią mleka/wybranych owoców i warzyw oraz małe urozmaicenie produktów. W związku z powyższym wskazane są zmiany w ramach nowego Programu dla szkół zmierzające do urozmaicenia asortymentu produktów udostępnianych dzieciom.

2. Spożywanie produktów w szkole, a zabieranie produktów do domu przez dzieci

- Jednym z głównych założeń programów szkolnych jest to, iż dzieci spożywają udostępnione im produkty w szkole, razem z innymi rówieśnikami. Założenie to jest bardzo ważnym atutem programu, ponieważ dla dzieci w szkołach podstawowych rówieśnicy jako wzorzec postaw są bardzo silnym bodźcem. Przykład kolegów i koleżanek jedzących owoce i warzywa/pijących mleko bardzo silnie wpływa na kształtowanie się zwyczajów żywieniowych dzieci.
- Tymczasem wyniki ankiety wykazały, iż **owoce i warzywa w 20%, a mleko w 25% szkół są jedynie częściowo spożywane w szkole, a częściowo są zabierane do domu.** Przy czym w przypadku programu Mleko w szkole sporadycznie ma to miejsce w ok. 36% szkół, a w programie Owoce i warzywa w szkole w 29% szkół.
- **Sytuacja ta prowadzi zarówno do osłabienia efektu edukacyjnego programu i jego skuteczności, jak również prowadzi do ewentualnych nieuzasadnionych skarg związanych z jakością owoców i warzyw.** Produkty owocowo-warzywne, jeśli nie są zjedzone przez dzieci zaraz po ich przywiezieniu przez dostawcę, a zamiast tego są cały dzień np. przechowywane przez dziecko w plecaku, tracą swoje walory jakościowe. Prowadzi to do skarg rodziców na niewystarczającą jakość produktów, która w takim przypadku wynika jednak z niewłaściwego postępowania szkoły.
- W związku z powyższym w ramach nowego Programu dla szkół planowane jest wzmocnienie edukacji szkół i nauczycieli, co do właściwej realizacji programu, w tym wydanie przystępnego poradnika pokazującego krok po kroku, jak program powinien być realizowany.

3. Mleko pasteryzowane, a mleko UHT

System dystrybucji i przechowywania produktów

- Według deklaracji szkół mleko udostępniane dzieciom w **30% przypadków stanowi mleko pasteryzowane, a w 70% to mleko UHT** (z czego jedynie do 3% szkół dostarczane jest zarówno mleko pasteryzowane, jak i mleko UHT).
- W szkołach, do których dostarczane jest **mleko pasteryzowane dostawy produktów odbywają się z dużo wyższą częstotliwością, a produkty częściej wydawane są dzieciom na bieżąco**. Natomiast w przypadku mleka UHT dla **blisko połowy szkół dostawy produktów odbywają się raz w miesiącu lub rzadziej**, co wiąże się z tym, iż zdecydowanie **więcej szkół deklaruje, że produkty przechowuje**.

Wyniki dotyczące posiadania lodówek choć w obydwu grupach odbiegają od siebie to jednak nie różnicują ich tak silnie jak częstotliwość dostaw i przechowywanie produktów.

- Szkoły, w których udostępniane jest mleko pasteryzowane:
 - w 77% deklarują, iż jest ono dostarczane raz w tygodniu lub częściej, 12% kilka razy w miesiącu, zaś 11% jeden raz w miesiącu lub rzadziej,
 - 49,5% szkół przechowuje mleko, a 49,8% wydaje je dzieciom na bieżąco, a jedynie 0,7% szkół wydaje dzieciom produkty z góry na dłuższy czas,
 - 74% szkół deklaruje, że posiada lodówkę, w której przechowuje produkty, choć w ok. 20% przypadków nie jest ona wystarczająca. 26% szkół nie posiada w ogóle lodówek/chłodni do przechowywania mleka.
- Szkoły, w których udostępniane jest mleko UHT:
 - w 31% deklarują, że mleko jest dostarczane raz w tygodniu lub częściej, 23% szkół deklaruje dostawy kilka razy w miesiącu, a aż 46% szkół deklaruje dostawy jedynie jeden raz w miesiącu lub rzadziej,
 - aż 71% szkół przechowuje produkty, a 27% szkół nie przechowuje mleka, ponieważ wydaje je na bieżąco. 2% szkół nie przechowuje mleka ponieważ wydaje je dzieciom z góry na dłuższy czas,
 - 56% szkół posiada lodówkę/chłodnię, choć w 24% nie jest ona wystarczająca. 44% szkół nie posiada w ogóle lodówek/chłodni do przechowywania mleka.
- Produkty mleczne są dostarczane do ogółu szkół minimum raz w tygodniu w ok. 44% przypadków, a w 36% jedynie raz w miesiącu. **Tak rzadkie dostawy wymuszają na szkołach przechowywanie produktów** (65% szkół deklaruje, że przechowuje dostarczane produkty mleczne). Z kolei w przypadku owoców i warzyw były one w ok. 52% przypadków dostarczane do szkoły każdorazowo przed udostępnieniem dzieciom lub średnio raz w tygodniu (43%). Stanowi to właściwą częstotliwość biorąc pod uwagę, iż dzieci otrzymują obecnie ok. 2 porcje owoców i warzyw w tygodniu.

Oznacza to, że w przypadku owoców i warzyw dostawcy dostosowali częstotliwość dostaw do rodzaju dostarczanych produktów, wymagających bieżących dostaw dla zachowania świeżości i jakości produktów.

- W ramach nowego Programu dla szkół proponujemy wdrożenie działań wzmacniających świadomość szkół, co do istotności właściwego zorganizowania modelu udostępniania produktów dzieciom. **Proponujemy, aby w sytuacji gdy szkoła zadeklaruje, iż chciałaby otrzymywać mleko pasteryzowane dostawca był zobligowany zapewnić dostawy tego produktu oraz tak zorganizować jego dostawy, aby dzieci mogły otrzymywać mleko pasteryzowane bez konieczności przechowywania go przez dłuższy czas w szkole.** Jednocześnie, aby ograniczyć przechowywanie produktów w szkołach zwłaszcza gdy szkoła nie dysponuje odpowiednim zapleczem gwarantującym zachowanie warunków chłodniczych, dostawy produktów powinny odbywać się z wyższą częstotliwością, np. co najmniej raz w tygodniu.

4. Jakość owoców i warzyw

- **Zdecydowana większość szkół (74%) deklarowała, iż nie miała problemów z jakością dostarczonych owoców i warzyw lub miała je jedynie sporadycznie (23%).** 99% szkół deklarowało, że każdorazowo sprawdza jakość dostarczonych owoców i warzyw. Niepokojący jest natomiast fakt, iż ok. **46% szkół deklaruje, że dostawca nigdy nie wymieniał produktów o wątpliwej jakości,** a 8% szkół, iż dostawca robił to jedynie czasami (46% szkół deklaruje, iż dostawca robił to zawsze gdy była taka potrzeba). Ponadto **72% szkół deklaruje, iż nie zgłaszało takich sytuacji do OT ARR, a 19% nie wiedziało, że takie przypadki należy zgłaszać do OT ARR.** Sytuacja ta miała miejsce pomimo, iż zasady postępowania w sytuacjach, gdy dostarczone produkty są wątpliwej jakości określone są w *Warunkach uczestnictwa* w ww. programie. Ponadto na początku roku szkolnego szkołom uczestniczącym w programie przypominane są najważniejsze zasady udziału w programie.
- Wyniki te wskazują, iż należy wzmocnić świadomość szkół, co do schematu postępowania w przypadku tak istotnego aspektu programu, jakim jest jakość dostarczanych produktów.

5. Przyczyny nieuczestniczenia przez szkoły w programach szkolnych

Wśród najczęstszych przyczyn nieuczestniczenia w programach szkoły wymieniały: brak odpowiedniego zaplecza do przechowywania dostarczonych produktów, brak zainteresowania ze strony rodziców i uczniów szkół, konieczność zatrudnienia dodatkowej osoby zajmującej się programem. Wyniki te wskazują, iż aby zachęcić szkoły do wzięcia udziału w nowym programie należy wprowadzić rozwiązania zwiększające częstotliwość

dostaw produktów (zwłaszcza mlecznych), tak aby ograniczyć problem przechowywania produktów, które w części szkół mogą wynikać z niewystarczających warunków przechowalniczych, w tym braku lodówek/chłodziń mogących pomieścić wszystkie dostarczone produkty.

Powyższa analiza wyników otrzymanych ankiet wskazuje, iż **kluczowymi obszarami wymagającym wsparcia dla jak najlepszej efektywności programów szkolnych jest realizacja programu w samych szkołach**, czyli przestrzeganie przez szkoły głównych założeń programu, zaangażowanie nauczycieli w jego codzienną realizację (każdorazowe, wspólne spożywanie przez dzieci produktów połączone z działaniami edukacyjnymi) **oraz egzekwowanie od dostawców określonej jakości usług** (jakości produktów, częstotliwości dostaw). Obszary te będą wzmocnione w ramach nowego Programu dla szkół m.in. poprzez przygotowanie odpowiedniego poradnika dla szkół oraz innych materiałów wspierających realizację programu w szkołach oraz wprowadzenie rozwiązań ograniczających konieczność przechowywania produktów, a w zamian zwiększających częstotliwość dostaw. Kluczowe jest również, aby szkoły dokonując wyboru dostarczanych produktów, w szczególności wyboru pomiędzy mlekiem UHT a mlekiem pasteryzowanym, mogły kierować się przede wszystkim aspektami zdrowotnymi.